

СКАРБИ: МОЛОДІЖНА СЕРІЯ



СІМ'Я ДИКОЇ КАЧКИ



ЄВГЕН ГУЦАЛО

СІМ'Я
ДИКОЇ КАЧКИ

Вибрані твори

Упорядкування
Лесі ВОРОНИНОЇ



КИЇВ • ЗНАННЯ

Зозуля



— Чуєш, дитино? —
лагідно мовить баба
Оришка до внука. —
Оце твої батько з ма-
тір'ю подалися на ро-
боту в колгосп...

І вмовкає, сидячи
на залізному ліжку,
застеленому старою
стьобаною ковдрою, з якої де-не-де повила-
зив пелехами ватин, схожий на осоковий
пух.

За вікном кімнатки, пригніченої низькою
стелею в дощових підтьоках, щебече пташка-
ми, цвіте квітами і полум'яніє сонцем весна.

Помовчавши, баба Оришка повертає до вну-
ка споночіле землисте лице й питає:

— А що я сказала, дитино?

— Що сказали... — бубонить онук, сердя-
чись на стару. — Сказали, що батько з матір'ю
подалися на роботу.

А подумки: “Наче я сам не знаю, що вони по-
далися в колгосп!”

— Еге ж, еге ж, — згоджується баба Оришка. — Подалися вдосвіта в колгосп... Ото вже пам'ять у мене дірява: почула — й забула.

Онук подумки перекирлює стару: “Еге, не знала, не знала — й забула!”

— А мені загадали, щоб я тобі вареників наварила. — Раптом вона всміхається кволою хитрою усмішкою: — Бач, за вареники я не забула. То наварю, ти не думай. Тільки спершу трохи спочину, бо зморилася.

— Зморилися? Таж ви всю ніч спочивали!

— Е-е, скільки тієї ночі, а мені спочивати хочеться весь час. Рученьки в мене болять, ніженьки болять, голівонька болить. — Вона розглядає чорні долоні. — А все то радіація, подивися.

Миколка дивиться на бабині руки, які в неї наче в смолі виварені. Жовта шкіра на руках обвисла клоччям.

— Бачиш? — питає.

— Що? — не тямить онук.

— Таж радіацію — бачиш?

В баби такі страшні руки, може, то справді радіація пов'їдалася?

— А ви їх мили? — питає онук.

— Від чого?

— А від радіації.

— Вчора мила, — задумавшись, відказує стара.

— А сьогодні мили?

— Ні.

— То ви не знаєте, що треба мити щодня? Та ще й не один раз? Теж мені... Йдіть хутчій мийте.

За вікном озивається зозуля, десь близько.

Баба Оришка, прислухаючись до зозулі, каже:

— Скільки ж вона мені накує, га? Раз...

І Миколка теж прислухається — чи знову не почується спів зозулі знадвору? Але зозулі більше не чути, лиш горобці лящать. Баба Оришка силкується звестися з залізного ліжка, наче до зозулі поривається, бо чого ж це пташка-віщувальниця замовкла, але ноги її не слухаються.

— Пожаліла для мене. Раз кукнула — і як заціпило їй... А я ж тобі, Миколко, збиралася казок нарозказувати, пісень наспівати, всякої всячини... Либонь, уже неvspію, бо зозуля лиш раз кукнула, неvspію.

Баба Оришка вмовкла, склавши руки на колінах. Перегодя питає в онука:

— Я тобі обіцяла казок нарозказувати?

— Обіцяли, — сердиться, кусаючи губи.

— А пісень наспівати?

— І пісень наспівати, — кусає губи від безсилля.

— А зозуля лиш раз кукнула, то як успію?

“Забрала радіація в баби і силу, і пам’ять, — гірко думає Миколка. — Товче воду в ступі й товче. Але ж не винувата, що така... Стала такою”.

— Якби ж мені зозуля хоч трохи більше накувала...

— То я вам знайду таку зозулю, яка багато накує. Знайти?

— Знайди, авжеж. У тебе молоді ноги, знайди.

Миколка вибігає з хати надвір — де зозуля, чого мовчить? Дивиться по зелених деревах, але зозулі ніде нема. Авжеж, полетіла, бо хіба їй потрібна баба Оришка, щоб накувати довге життя? Ех, зозуле, зозуле!.. З отих, що підкладає свої яйця в чужі гнізда...

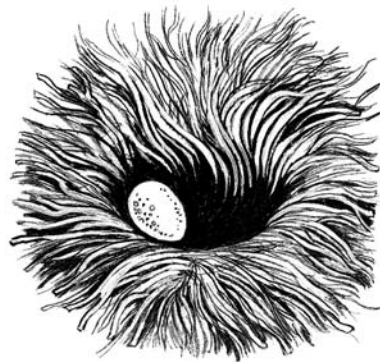
Й хоч Миколка добре знає, що всі зозулі підкладають яйця в чужі гнізда, але саме про цю йому хочеться так думати. Що вона з-поміж інших найгірша, адже тільки раз кукнула, хоч її так просили.

Правда, могла й не чути, що її так просили, але ж — однаково!

Що має чинити?.. Якусь часину стоїть розгублено, роззираючись на буйне село, а потім вирішує: бігти шукати зозулю! Бігти шукати зозулю, яка навіщує бабі Оришці багато-багато років. І в селі її шукати, і в лугах понад річкою, і навіть у ліс не полінуватися забігти. Бо ж тільки початок літа, бо зозулі зараз скрізь співають. Ген учора одна так славно кукала на отій березі над шляхом, тільки шкода, що баба Оришка не надумала попросити в неї багато років життя.

О, вчорашня зозуля не пошкодувала б!

Лелеченя



Очікує все: саме повітря, пронизане лагідною втомою, хати, садки, які простягли догори вузлувате гілля. Очікує верба, що стоїть у лузі, очікують схудлі за зиму стіжки сіна попід хлівами.

Очікують посиротілі чорні гнізда — на грабі, що росте на подвір'ї в дядька Мальованого; на скосбоченій, підпертій стовпцями стодолі тракториста Гаркуші; на бересті біля школи; на гребені стріхи в язикатої Домки; а також на хаті, біля комина, і в них, Грипечуків.

І одного надвечір'я на далекому кутку проростає у весняній тиші чийсь високий, безпечно-радісний голос:

— Летять!

Од того крику ще нічого не зміниться, не оживе. Тиша ще дужче загукне — хоч край ножем... Та вже ближче раптом озвуться чи два голоси, чи три, замайорять солодким здивуванням:

— Летять! Летять!

І небо повищає. Воно стане бездонне, як людська душа, і в ньому нишпоритимуть погляди, сягатимуть далеко й глибоко.

Вже зовсім близько десь проростає сполохано-швидко, щасливо мовлене “летять!” — і ось появляється в небі малий сірий шнурок. Спершу повзе, як гусениця по листу, та скоро видовжується, розбивається на окремі цятки, які стають грудочками, і, дивись, передня грудочка вже має крила, летить на них швидше, і та грудочка, що посувається другою, також наче пірнула вперед, бо і в неї є крила. Весь ключ махає крилами, лелеки курликають, сурмлять у натомлені сурми, а дітлахи, жінки, чоловіки позадирали голови, і в їхніх очах пливе по маленькому лелечиному ключеві: пливе від берега до берега по синіх, чорних, сірих, карих водах.

Пролетіли, вже не видно, а здається, що в повітрі все ще курликає щось і курликає.

Потім уже проносяться ключі — летять вдень, вранці, чутно смерком, ніби весь світ зіп’явся на крила, переселяється... Всі вже позивкали до пташиних перельотів, як одного разу лелека, покружлявши, опускається на той граб, що росте на подвір’ї в дядька Мальваного, потім якось непомітно такий самий повітроплавець виростає на стодолі в тракториста Гаркуші, Думають: це один лелека чи й справді уже два, як несподівано помічають

біля школи третього. І село міняється. Наче й нічого не сталося, і свята нема, а на обличчі в кожного — ніби щось таки сталося, ніби свято. Покращало кругом, посвітлішало, та й весни наче добавилось, і люди якось одмінились.

Грипечуків син, Андрійко, вже й не сподівається, що повернуться до них лелеки, які жили на хаті минулого року. Десь у дорозі заблудилися чи знайшли собі ліпший край і краще гніздо в тому краю. Та якось, ідучи рано до школи, зиркнув угору й заляк: на гребені хати ходила їхня лелька й весело позиркувала навкіл. Хлопець, зрадівши, закричав до неї, а лелька й на нього весело подивилась та, пізнаючи, гойднула головою. Зашумів старий лелека, важко опустився, впиваючись пазурами в стріху. Також упізнав Андрійка, бо хоч дивився прискіпливо, але без страху, як і без гніву.

І ніби змінилось Андрійкове життя. Коли поспішав куди-небудь, то, перш ніж вискочити за обійстя, надibuвав зором лелек на хаті; махав їм рукою, ніби запрошував із собою.

Якщо лелька літала на торфовисько чи на річку, на гнізді залишався лелека. Із гордості так витягував шию, що міг вільно через комин зазирнути до хати або ж побачити, що діється за самісіньким обрієм... Коли Андрійко повертався додому пізно, то, помітивши на гребені чіткий силует лелеки, який стоїть на одній нозі, знав, що господар оберігає своє гніздо, і йому ставало добре й затишно.

Сім'я дикої качки



Добре дихалося зранку в старому дубовому лісі. Повітря пахло зволоженим листям, воно голубіло між стовбурами, і далина над верхівками дерев була кришталево чиста, кришталево дзвінка.

Юрко йшов по стежині, що пролягала між заростями кінського щавлю, що світилася білим піском поміж великими, із тремткими краплинами в жолобках, лопухами, і в його душі було так само ранково й прохолодно, як у літньому лісі. Він радів, що сьогодні таки проснувся вчасно, що не очікував ні на батька, ні на матір, а подався сам до річки, щоб порибалити. Вудочка, як великий промінь, лежала на його плечі, вудочка обіцяла такі радощі, що в передчутті їх Юркові хотілося не йти, а бігти, не мовчати, а співати.

Він не втримався, щоб не крикнути. “А-а-а!” — легко й срібисто вирвалося з його грудей, покотилося колесом по стежці й погасло в

гущавині попереду. Ліс на хвилю заслухався, а потім зразу і збайдужів. “А-а-а!” — вже лункіше крикнув він, і тепер навколишня тиша немов кинулася стрімголов увсібіч, перелякана і тремтяча. “А-а-а!” — закричав на повні груди хлопець, і голос, наче вибух, порскнув угору й по боках, а Юрко zostався в пустці, яка все збільшувалась, бо грім одкочувався все далі й далі, поки весь ліс не перетворився на величезну пустку.

В дзеркало ріки дивилось і не могло надивитись на себе небо. Юрко закинув вудочку, і поплавець хитнувся посеред блакиті. На нього зразу ж сів метелик, з жовтими плямами на крильцях, і довго сидів, поки по воді не побіг вітерець і не поніс того метелика геть-геть на середину. Як добре, як щасливо було Юркові!

Гуп-гуп-гуп! — почулося за спиною, і всі його думки розлетілися, як сонячні зайчики. Він озирнувся — й не помилився в своїх передчуттях: Тося таки прийшла слідом за ним, як і обіцяла звечора. Він демонстративно відвернувся, не бажаючи вступати з нею ні в які розмови, а вона, відчуваючи свою провину, зовсім тихо присіла неподалік. Тепер вона і сама була не рада, що прийшла, бо сподівалась, що Юрко стріне привітно, а він...

Отак довгенько не розмовляли. Хоч хлопець уже й перестав гніватись, але все ще не обзивався до Тосі. А вона, не зважившись повернутись і піти одразу, тепер дедалі почув-

вала себе ніяково й пригнічено. Її засмучувало й те, що Юрко нічого не зловив. Якби зловив, то почав би радуватись, і тоді вони б якось помирились.

— Ти ж знаєш, — мовив, нарешті, Юрко, — що риба боїться, коли багато людей.

— Так уже й багато тут, — буркнула вона.

— Це через тебе не ловиться, — таки допик він.

Проте вона не хотіла погодитися з тією несправедливістю:

— То ти такий умілець!..

Юрко почав сопти. Він таки недавно приїхав із міста в гості до бабусі, але вже встиг кілька разів посваритись і помиритись із Тосею. Вона з першого ж дня прив'язалась до нього, весь час намагалась бути в його товаристві, не спускала з нього очей. Спочатку Юркові подобалась її увага, але скоро та увага стала йому надокучати й заважати.

Нічого не піймав. А вину таки найшов на кого звернути:

— Через тебе усе!

Тося й не думала здаватись:

— Ти, мабуть, черв'яка не тим боком стромляв на гачок, а на мене складаєш.

Поверталися од річки вдвох, хоч Юрко, йдучи з порожніми руками, хотів би повертатися сам, без свідків. Повітря посухшало, блакить між стовбурами зблякла. Тося назбирала зеленцю й хотіла вгостити Юрка, але той відмо-

вився. Через кілька кроків не втримався — сам нарвав і почав ласувати.

— Колись ми з батьком піймали були сома, — збрехав Юрко, бо батько тоді ходив рибалити без нього і зловив тільки великого коропа, а не сома. — Півтора пуда заважив.

— Та ну?! — здивувалася Тося.

Юркові було приємне її захоплення, а тому він вигадував далі:

— А як тельбушили його, то всередині знайшли краснопірку на кілограм. І вона ще була жива!

Насправді ж ту краснопірку батько зловив іншим разом, і також без Юрка. Але здогадатись про все це Тося не могла, вона тільки вигукнула зачудовано:

— Ти бач!

Хлоп'яча уява й далі вела:

— Яюсь до нас у місто приїхав пересувний зоопарк. Там були леви, жирафи, макаки, вовки, лисиці, а також крокодили. Одного разу маленький крокодил десь пропав... То я його в озері на вудку через день зловив!

Але спостерігши, що вона не поспішає захоплюватись, а тільки недовіжливо дивиться, взявся глузувати з неї:

— Це я набрехав, щоб побачити, чи ти розумна...

— Тссс, — зашепотіла раптом Тося, не слухаючи його й приклавши палець до вуст. — Подивись ген туди!..

Зміст

Зозуля.....	5
На Дніпрі.....	18
Соняшник.....	34
Зелений папуга.....	44
Загадковий Васько Васюра.....	55
Лелеченя.....	68
Дикі гуси.....	75
Хліб від зайця.....	87
Камінчик, знайдений у садку.....	92
На річці.....	102
В гості до білого світу.....	116
Відблиски на обличчі.....	130
Чечір-вечір.....	137
Інопланетянин.....	145
Жайворонкові пісні.....	153
У лелечому селі.....	156
Сім'я дикої качки.....	165
Дениско (Повість).....	175
<i>Дениско і відьма.....</i>	<i>176</i>
<i>Пригоди літнього дня.....</i>	<i>198</i>
<i>Пригоди осіннього дня.....</i>	<i>213</i>
<i>Пригоди зимового дня.....</i>	<i>223</i>
<i>Ласун.....</i>	<i>238</i>